

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie gospodarki społecznej w Ameryce Łacińskiej

(2012/C 143/06)

Sprawozdawca: **Miguel Ángel CABRA DE LUNA**

Dnia 18 stycznia 2011 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię z inicjatywy własnej w sprawie

gospodarki społecznej w Ameryce Łacińskiej.

Sekcja Stosunków Zewnętrznych, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 24 stycznia 2012 r.

Na 478. sesji plenarnej w dniach 22–23 lutego 2012 r. (posiedzenie z 22 lutego 2012 r.) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 141 do 3 – 4 osoby wstrzymały się od głosu – przyjęła następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 Celem niniejszej opinii jest omówienie gospodarki społecznej (GS) w Ameryce Łacińskiej (AŁ) jako zorganizowanego sektora społeczeństwa obywatelskiego, który zasadniczo pozostaje poza zakresem działań podejmowanych przez Unię Europejską (UE) w dziedzinie współpracy. Niniejsza analiza uwzględnia różnorodność Ameryki Łacińskiej, a także istniejące różnice między oboma regionami. Z tego względu, niezależnie od możliwej innej terminologii, do celów niniejszej opinii za właściwsze uznaje się stosowanie terminu „gospodarka społeczna i solidarna” (GSS).

1.2 W rezolucji nr 47/90 ONZ obwieściła, że pierwsza sobota lipca obchodzona będzie każdego roku jako Międzynarodowy Dzień Spółdzielczości, a w rezolucji nr 64/136 ogłosiła rok 2012 Międzynarodowym Rokiem Spółdzielczości. Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP) wielokrotnie uznawała (zwłaszcza w rezolucji nr 193) pozytywne aspekty związane ze spółdzielczością oraz GSS. MFW oraz Bank Światowy także deklarowały swoje zainteresowanie tym sektorem. Ze swej strony UE wypowiedziała się przy różnych okazjach na rzecz uznania roli spółdzielczości i GS, a EBI uczestniczy w projektach realizowanych z udziałem przedsiębiorstw z Ameryki Łacińskiej z sektora GSS. MERCOSUR oraz inne instytucje latynoamerykańskie także wielokrotnie wypowiedziały się w podobnym tonie. Autorzy niniejszej opinii podzielają ten punkt widzenia.

1.3 Niniejsza opinia ma także służyć za podstawę przygotowań EKES-u do 7. zjazdu organizacji społeczeństwa obywatelskiego UE i Ameryki Łacińskiej, który odbędzie się w 2012 r. w Santiago w Chile. Proponuje się zaprosić przedstawicieli GSS z AŁ i z UE do udziału zarówno w pracach przygotowawczych, jak i w samym zjeździe, w celu omówienia treści niniejszej opinii w ramach konstruktywnego dialogu. Proponuje się także, by uczestnicy 7. zjazdu wypowiedzieli się na temat rezultatów owego dialogu. EKES stwierdza, że GSS w AŁ przyczynia się do rozwiązywania poważnych problemów związanych z brakiem równości społecznej i gospodarczej oraz naruszaniem praw podstawowych. Jest ona kluczowym instrumentem walki na rzecz godnej pracy i zniesienia nieformalnych struktur społeczno-gospodarczych, co czyni ją niezbędną w procesach związanych z rozwojem lokalnym i spójnością społeczną. GSS wspiera pluralizm i demokrację gospodarczą i z tego względu

za priorytetowe uznaje się zwiększanie wszystkich związanych z nią możliwości i skutków, jakie niesie, a które przyczyniają się do niezbędnej zmiany modelu produkcyjnego.

1.4 Za bardzo pożyteczne uznaje się także współistnienie różnych nurtów GSS w AŁ oraz ich współdziałanie. Z jednej strony należy zachęcać do tego, by GSS, w ramach której kładzie się większy nacisk na przedsiębiorczość, obejmowała cele oparte na zasadach solidarności, i by nie uznawała zwiększania zysków za priorytet, lecz przyczyniała się w większym stopniu do tworzenia ogólnego dobrobytu. Z drugiej strony należy dążyć do tego, by w ramach GSS, która jest w największym stopniu nastawiona na osiągnięcie transformacji społeczno-politycznej, uznano, że przedsiębiorstwa powinny być efektywne i dochodowe i że należy rozwijać sieci, które umożliwiłyby ich przetrwanie na rynku. Z tego względu nie należy plasować GSS w logice gospodarki biedy, ale wpisywać ją w zmianę tendencji, oraz łączyć rozwój, efektywność gospodarczą i sprawiedliwość społeczną, by wyeliminować wszelkiego rodzaju asymetrię.

1.5 GSS w AŁ napotyka zasadnicze problemy, które utrudniają jej rozwój: jednym z najpoważniejszych jest jej słaba rozpoznawalność społeczna i instytucjonalna. Przyczynia się do tego brak rygorystycznych procesów pomiarowych i kwantyfikacyjnych, co uniemożliwia ocenę jej wielkości oraz jej istotnych skutków społecznych. Należy pilnie podjąć szersze działania na rzecz opracowania ujednoliconych w skali międzynarodowej danych statystycznych w krajach Ameryki Łacińskiej, przy współdziałaniu międzynarodowych organizacji, takich jak ECLAC, ACI-Americas, FUNDIBES, CICOPA lub CIRIEC. Brak instytucjonalnej obecności reprezentowanych przez nią organizacji także stwarza poważny problem, który należy rozwiązać poprzez uznanie GSS przez administrację publiczną i inne podmioty społeczne jako partnera instytucji konsultacyjnych w kwestiach dotyczących polityki społecznej i gospodarczej. Również rady społeczno-gospodarcze oraz inne zaangażowane społecznie organizacje są pożytecznym instrumentem wspierania udziału organizacji GSS.

1.6 Z pewnymi istotnymi wyjątkami, brak zintegrowanych i opartych na uczestnictwie polityk publicznych w odniesieniu do GSS stanowi dużą przeszkodę dla jej konsolidacji i rozwoju.

Należy koniecznie wyjść poza propozycje oparte wyłącznie na bezpośredniej i bezwarunkowej pomocy gospodarczej; należy ponadto wspierać działania na rzecz rozwiązania problemu dotyczącego źródeł jej finansowania. Konieczne jest opracowanie polityki strukturalnej służącej interesowi ogólnemu, która obejmowałaby decyzje dotyczące legislacji, rozwoju edukacji oraz innowacyjności i kształcenia zawodowego, także w środowisku uniwersyteckim. Należy wzmocnić udział GSS w rozwijaniu ochrony socjalnej za pośrednictwem systemów opieki zdrowotnej zarządzanych wspólnie z beneficjentami. Konieczna jest także konsolidacja prawdziwej polityki państwowej, by zapewnić ciągłość niezależnie od kolejnych zmian rządów.

1.7 Związki zawodowe oraz inne podmioty społeczne, w tym GSS, mogą poprzez współdziałanie odgrywać kluczową rolę w rozwijaniu mechanizmów instytucjonalnych mających na celu zwalczanie odchyłeń i oszustw związanych z gospodarką nieformalną i pojawianiem się osób fikcyjnie pracujących na własny rachunek, a także w zapewnianiu godnej pracy oraz powszechnych usług publicznych wysokiej jakości oraz inicjowaniu działań mających na celu rozwijanie potencjału.

1.8 Polityka UE wobec AŁ w zakresie współpracy międzynarodowej w dziedzinie GSS powinna opierać się na refleksjach i propozycjach zawartych w niniejszej opinii. Należy opracować projekty współpracy mające na celu zakładanie rentownych przedsiębiorstw GSS jako podmiotów działających na rzecz spójności społecznej, lokalnego rozwoju, pluralizmu, demokracji gospodarczej i powszechnej formalizacji gospodarki i rynku pracy. W ramach prowadzonej przez UE współpracy należy uznać GSS za priorytet w celu wspierania konsolidacji sieci, które służyłyby wdrażaniu polityki współpracy gospodarczej i wspólnego rozwoju. Projekty współpracy dotyczące GSS powinny sprzyjać koordynacji jej podmiotów i sieci, by unikać rozproszenia i powielania: konieczne jest podejmowanie działań mających bardziej międzynarodowy i strategiczny charakter.

1.9 Z drugiej strony w obecnych czasach globalnego kryzysu konieczne jest zacieśnienie stosunków biznesowych i handlowych w ramach GSS między UE a AŁ. Doświadczenie AŁ związane ze stosowaniem sprawdzonych rozwiązań przez GSS może stanowić przykład do naśladowania. Zwraca się uwagę na to, że umowy handlowe zawierane z krajami AŁ powinny koniecznie wspierać rozwój średnich i małych przedsiębiorstw oraz mikroprzedsiębiorstw, a konkretnie GSS.

2. Gospodarka społeczna w Ameryce Łacińskiej

2.1 Dualizm koncepcji

2.1.1 Przyjęte w niniejszej opinii podejście do GSS w AŁ opiera się na dwóch niezbytych przesłankach: z jednej strony na stwierdzeniu istniejących różnic między rzeczywistością społeczną w UE i w AŁ, a z drugiej strony na uznaniu, że sytuacja w AŁ nie jest jednolita. W tym kontekście punktem wyjścia niniejszej analizy jest jak największe poszanowanie tej różnorodności. Jej celem jest także znalezienie punktów zbieżnych, które umożliwiłyby współpracę na zasadzie partnerstwa oraz uwzględnienie zmian dokonujących się w obydwu regionach (1).

(1) Dokument COM(2009) 647 final dotyczący strategii „UE 2020”. Dz.U. C 347 z 18.12.2010, s. 48–54 w sprawie propagowania aspektów społeczno-gospodarczych w stosunkach między UE a Ameryką Łacińską.

2.1.2 W AŁ w większości stosuje się dwa terminy: „gospodarka społeczna” i „gospodarka solidarna”. Ten ostatni termin używany jest w sposób bardziej ogólny; istnieją przy tym sprzeczne poglądy na temat tego, co on oznacza (na przykład koncepcja „gospodarki popularnej”). W Europie przyjął się termin „gospodarka społeczna” (GS). Odpowiada on koncepcji, która w niewątpliwie większym stopniu uwzględnia przedsiębiorczość, i która wpisuje się w istniejący system jako alternatywna i odmienna forma prowadzenia działalności, w ramach której „dążenie do zysku” nie jest postrzegane jako stanowiący problem sam w sobie. W tej kwestii zasadnicze pytanie dotyczy sposobu podziału uzyskanej nadwyżki, ponieważ działalność przedsiębiorstw w gospodarce społecznej ma być konkurencyjna i przynosić zysk. W UE panuje powszechna zgoda co do znaczenia terminu GS i związanej z tym koncepcji (2). Natomiast w AŁ stosuje się różne kryteria.

2.1.3 W ostatnich latach, przede wszystkim na skutek zmian politycznych i gospodarczych zachodzących w AŁ, powszechnie stosuje się termin „gospodarka społeczna i solidarna” (GSS) w odniesieniu do tego sektora (3). W związku z tym proponujemy stosowanie tego terminu w odniesieniu do AŁ.

2.1.4 W pierwszym rzędzie należy zasygnalizować, że cechą wspólną całej GSS jest to, że w jej skład wchodzi podmioty prywatne utworzone w celu zaspokojenia potrzeb osobistych i społecznych, a nie po to, by wynagradzać inwestorów kapitałowych. Sytuacja związana z GSS w AŁ różni się w zależności od danego kraju, ale pewne związane z nią modele są wspólne. Biorąc za punkt wyjścia owe cechy wspólne można określić bardziej spójną koncepcję tej gospodarki. GSS w AŁ zasadniczo obejmuje: spółdzielnie, towarzystwa wzajemne, fundacje, stowarzyszenia, spółdzielnie pracy, organizacje solidarności społecznej, ugrupowania obywatelskie oraz różnego rodzaju mikroprzedsiębiorstwa. Te przedsiębiorstwa i podmioty opierają się na solidarności i odpowiedzialności społecznej. Większość z nich działa na rynku, ale niekiedy tworzą one rynki specjalne (sprawiedliwy handel), na których stosuje się zasady inne niż konkurencyjność.

2.1.5 Organizacje i przedsiębiorstwa GSS posiadają inne cechy niż podmioty z udziałem kapitału publicznego lub prywatnego, ale także wytwarzają dobra i usługi. Z tego powodu przedsiębiorstwa te nie są wyłącznie lub głównie podmiotami charytatywnymi, nie są też pozbawione wszelkiego celu zarobkowego zważywszy, że osiągnięcie dochodów jest konieczne. Główny problem polega na sposobie rozdziału korzyści z działalności, które nie są mierzone wyłącznie dochodowością finansową i korzyściami oferowanymi ich członkom i otoczeniu, ale także dodaną wartością społeczną.

(2) Opinia CESE INT/447 w sprawie różnorodności form przedsiębiorstw, Dz.U. C 318 z 23.12.2009, s. 22–28; sprawozdanie posłanki Patrizii Toi INI/2250/2008; opinia EKES-u w sprawie promocji spółdzielczości w Europie, Dz.U. C 234 z 22.9.2005; opinia EKES-u w sprawie „Gospodarka społeczna a jednolity rynek”, Dz.U. C 117 z 26.4.2000; oraz niedawno przyjęte ustawy hiszpańska i portugalska w sprawie gospodarki społecznej z 2011 r., jak też inne przepisy regulujące podmioty GSS.

(3) Na przykład MOP stosuje ten termin w niedawnym dokumencie roboczym z 2010 r. opracowanym przez Międzynarodowe Centrum Szkoleniowe MOP-u w sprawie „Gospodarka społeczna i solidarna: budowanie wspólnego zrozumienia”.

2.2 Wielkość i pomiar

2.2.1 Jednym z istotnych problemów, które utrudniają rozwój latynoamerykańskiej GSS jest trudność, jaką stwarza usystematyzowanie informacji na temat tego sektora, co zwiększa brak jego zauważalności społecznej. Ważne jest, by posiadać faktyczną, a nie wyłącznie intuicyjną wiedzę o rzeczywistym wpływie GSS. Ów brak narzędzi pomiaru sprawia, że bardzo trudno jest ocenić jej prawdziwe znaczenie społeczne oraz to, co różni ją od innych rodzajów przedsiębiorstw, jeśli chodzi o skutki jej działań gospodarczych, społecznych i solidarnych. W Europie formułuje się te same wymagania wobec tego sektora, czyli uznanie w statystykach, tworzenie wiarygodnych publicznych rejestrów statystycznych oraz rachunków satelickich dla każdego sektora instytucjonalnego i sektora działalności w celu zwiększenia widoczności tego sektora ⁽⁴⁾.

2.3 Organizacje GSS

2.3.1 Podobnie jak w wielu krajach UE, także w AŁ priorytetowym zadaniem jest zaradzenie problemowi związanemu z brakiem wystarczająco skonsolidowanej, zintegrowanej i skutecznej reprezentacji GSS. Chociaż w ostatnich latach osiągnięto znaczący postęp, to niezbędne jest zintegrowanie struktur reprezentujących różne kategorie GSS według kryteriów konstrukcji piramidalnej, sektorowej i terytorialnej, z dołu do góry; należy przy tym uniknąć ich rozproszenia, wzajemnej rywalizacji i korporacjonizmu. Bliskie kontakty tych organizacji z władzami lokalnymi i regionalnymi ułatwiają postrzeganie ich jako ośrodków użyteczności publicznej oraz innowacji mogących rozwiązać najważniejsze problemy społeczno-gospodarcze.

2.3.2 W momencie osiągnięcia przez organizacje GSS ⁽⁵⁾ uznania dającego im realną możliwość prowadzenia dialogu i negocjacji, wzmacniają one obszar wpływów, by osiągnąć synergii w zakresie rozwijania potencjału, wzmacniania skuteczności przedsiębiorstw, ich społecznej odpowiedzialności,

⁽⁴⁾ W Ameryce Łacińskiej brakuje wiarygodnych statystyk, ale z badań przeprowadzonych w 2009 r. przez FUNDIBES wstępnie wynika, że istnieje tam ponad 700 000 organizacji GSS zrzeszających około 14 milionów członków. Ponadto skala nieformalnego sektora gospodarki w całym tym regionie bardzo utrudnia ich całościowe i ścisłe, bądź nawet zbliżone, oszacowanie. Międzynarodowy Związek Spółdzielczy (skrót ang. ICA) szacuje, że Ameryka Łacińska jest regionem, w którym najszybciej rośnie liczba nowych spółdzielni oraz ich członków (2009 r.). INACOOOP z Urugwaju podaje pewne dane za 2008 r.: 1 164 spółdzielni, 907 698 aktywnych członków, wartość rocznej produkcji równa 1 708 mln dolarów (3,2% całkowitej produkcji), 27 449 pracowników. Inne dane za 2008 r.: Argentyna: 12 760 spółdzielni i 9 392 713 członków; 4 166 towarzystw wzajemnych i 4 997 067 członków oraz 289 460 pracowników (źródło: INAES). Chile: 1 152 spółdzielni i 1 178 688 członków oraz 536 towarzystw wzajemnych (źródło: FUNDIBES). Kolumbia: 8 533 spółdzielni i 139 703 członków oraz 273 towarzystw wzajemnych i 4 758 członków. (źródło: CONFECOOP). Gwatemala: 841 spółdzielni i 1 225 359 członków (różne źródła). Paragwaj: 453 spółdzielni i 1 110 000 członków (źródło: FUNDIBES). Jeśli chodzi o Brazylię zob. przypis 9. Przeprowadzono także badania wskazujące na to, że GSS radzi sobie dobrze w obliczu kryzysu. Jednakże wszystkie powyższe dane i oceny są bardziej intuicyjne i szacunkowe niż weryfikowalne.

⁽⁵⁾ Przykładowe podmioty reprezentacyjne: CONFECOOP (Kolumbia), CONACOOOP (Kostaryka), CONFECOOP (Gwatemala), CONPACOOOP (Paragwaj), Honduraska Konfederacja Spółdzielni, OCB (Brazylia), CONACOOOP (Republika Dominikańska), CUDECOOP (Urugwaj), Meksykańska Rada Przedsiębiorstw Gospodarki Solidarnej i COSU-COOOP (Meksyk), a na szczeblu międzynarodowym: ACI-América, CICOPA oraz inne.

nowych modeli zarządzania, zwalczania złych praktyk, i w końcowym efekcie osiągania lepszych rezultatów w ramach systemu gospodarczego.

2.4 Polityka publiczna

2.4.1 Jednym z zadań stojących przed GSS jest znalezienie sposobu osiągania porozumień i zawierania sojuszy z władzami publicznymi z pozycji wzajemnego szacunku i niezależności. W związku z tym polityka publiczna jest jednym z głównych obszarów zaangażowania i priorytetów GSS w AŁ. Polityki, które są zasadniczo oparte na bezpośredniej i bezwarunkowej pomocy gospodarczej stanowią niekontrolowane i nieprzewidywalne źródła, a z czasem mogą przekształcić się w instrument presji i manipulacji. Polityki mające jedynie na celu łagodzenie skutków lub zapewnianie wsparcia sprzyjają złym praktykom.

2.4.2 Należy promować zintegrowaną i opartą na uczestnictwie politykę, która byłaby zgodna z głównymi celami GSS i rządów zainteresowanych możliwościami GSS w zakresie mobilizowania środków wspólnotowych i rynkowych w celu uzyskania ogólnych korzyści i znajdowania innowacyjnych rozwiązań złożonych problemów. Władze publiczne i organizacje GSS niewątpliwie stawiają sobie podobne cele społeczne, by zaspokoić niezbędne potrzeby ludzi ⁽⁶⁾.

2.4.3 Dostęp do finansowania jest powszechnym problemem dla GSS, który istotnie spowalnia jej rozwój. GSS finansowana jest głównie ze składek jej członków i promotorów, a nie ze spekulacyjnego kapitału osób trzecich. Jednocześnie rozpowszechnia ona praktyki służące interesowi ogólnemu. Ogólnie rzecz biorąc działania publiczne są nieliczne i niewystarczające, jeśli chodzi o znajdowanie sposobu regularnego finansowania za pośrednictwem reform prawnych i środków makroekonomicznych dostosowanych do GSS. Brakuje polityki państwowej, która angażowałaby GSS w ogólne planowanie gospodarcze, brakuje także strategii finansowania przemysłu w celu zapewnienia nowego kapitału i wzmocnienia kapitału wysokiego ryzyka, finansowania udziału pracowników i członków w gospodarce, wspierania tworzenia grup przedsiębiorstw oraz zachęcania GSS do udziału w zamówieniach publicznych. Należy pilnie przemyśleć działania, które bezzasadnie utrudniają rozwój podmiotów finansowych związanych z GSS, takich jak bank etyczny i mikrofinansowanie.

2.4.4 Większość państw nie prowadzi jasno ukierunkowanych działań politycznych i nie opracowuje programów, które byłyby skoordynowane na różnych szczeblach oraz pod względem kompetencji i struktur administracyjnych i które przyznawałyby GSS miejsce instytucjonalne i podejście międzysektorowe. Procedury administracyjne nie są wystarczająco elastyczne, a na szczeblu krajowym i ponadkrajowym brakuje skutecznej harmonizacji głównych wytycznych dotyczących promowania i wspierania GSS. Brakuje polityki publicznej, która miałaby na celu uniknięcie likwidacji małych przedsiębiorstw społecznych oraz lokalnej i solidarnej struktury produkcyjnej; brakuje także polityki dotyczącej szkoleń zawodowych

⁽⁶⁾ Instytucje publiczne działające w ramach GSS: INFOCOOP (Kostaryka), DANCOSIAL (Kolumbia), INCOOP (Paragwaj), INAES (Argentyna), SENAES (Brazylia), INACOOOP (Urugwaj) i INSAFOCOOP (Salwador).

i zarządzania przedsiębiorstwami, zwłaszcza na szczeblu gminnym⁽⁷⁾. Nie prowadzi się również polityki mającej na celu dostosowywanie ram regulacyjnych różnych kategorii GSS. Należy zwłaszcza wspomnieć o potrzebie wdrażania polityki publicznej w dziedzinie kształcenia (zalecenie nr 193 MOP-u z 2002 r.) ukierunkowanej na GSS. Administracja publiczna, w tym szkoły wyższe, oraz GSS, nie podjęły dostatecznych starań w celu nawiązania współpracy.

2.5 Rozwój gospodarczy w AŁ i rola GSS

2.5.1 Sprawiedliwy rozwój i wzrost gospodarczy

2.5.1.1 W AŁ dokonują się pozytywne zmiany makroekonomiczne, jeśli chodzi o wzrost konwencjonalny, choć istnieją różnice między poszczególnymi krajami. Jednak z uwagi na stwarzane przeszkody wzrost ten dokonuje się w rzeczywistości społecznej charakteryzującej się ogromnymi nierównościami, powszechnym i długotrwałym bezrobociem wśród określonych grup społecznych, ogólnym brakiem pewności zatrudnienia oraz strefami wykluczenia społecznego i ubóstwa. Niemniej wskrzeszenie „państwa proaktywnego”, które świadome jest istnienia niemożliwej do utrzymania dwoistości społecznej, wydaje się sprzyjać zapewnianiu bardziej sprawiedliwego i ekologicznego wzrostu gospodarczego⁽⁸⁾.

2.5.1.2 Wkład wzmocnionej GSS w zarządzanie rozwojem w AŁ skupia się na rozwiązywaniu poważnych problemów związanych z ubóstwem, brakiem równości, wykluczeniem, gospodarką nieformalną, wyzyskiem ludzi, brakiem spójności społecznej, delokalizacją przedsiębiorstw i w rezultacie na zapewnieniu bardziej sprawiedliwego rozdziału dochodów i bogactwa, co przyczynia się do niezbędnej zmiany modelu produkcyjnego. Tymi względami kieruje się GSS, która zapewnia usługi w zakresie opieki społecznej i w porównaniu z innymi sektorami oferuje przewagę, jeśli chodzi o skuteczność w przydzielaniu i zapewnianiu preferencyjnych dóbr i usług socjalnych. Łatwy dostęp GSS do szerokich warstw społeczeństwa i do regionów, które w normalnych warunkach oddalone są od ośrodków władzy i centrów gospodarczych, predestynują ją do osiągnięcia bardziej sprawiedliwego rozwoju.

2.5.2 Gospodarka nieformalna i prawa socjalne

2.5.2.1 Gospodarka nieformalna jest powszechnym zjawiskiem w AŁ. Występuje także w niektórych regionach UE (szara strefa) i charakteryzuje się świadczeniem pracy lub działalnością

gospodarczej przy całkowitym lub częściowym braku zabezpieczeń społecznych i poszanowania obowiązującego prawa. Bezrobocie, niepełne zatrudnienie i złe warunki pracy są sprzeczne z deklaracjami MOP-u w sprawie godnej pracy⁽⁹⁾. Jest to poważny problem. Stwierdzono istnienie bezpośredniego związku między nieformalnym lub niepełnym zatrudnieniem a wskaźnikami ubóstwa: zjawisko to jest powszechne wśród kobiet, ludzi młodych, populacji lokalnej lub osób pochodzenia afrykańskiego, a także osób niepełnosprawnych, i dotyczy zarówno nieformalnego charakteru zatrudnienia, jak i braku równego wynagrodzenia i traktowania. Natomiast GSS oraz inne podmioty stanowią skuteczne narzędzie zwalczania gospodarki nieformalnej, gdyż legalizuje ona sytuację przedsiębiorstw i osób i zapewnia im ochronę socjalną. Ponadto GSS przyczynia się do uniknięcia sytuacji, w której osoby fikcyjnie pracujące na własny rachunek wykorzystywane są do interesownego outsourcingu usług publicznych, które nie gwarantują świadczeń i są niskiej jakości oraz zmniejszają ochronę socjalną beneficjentów. Związki zawodowe oraz inne podmioty społeczne, w tym GSS, mają do odegrania kluczową rolę w rozwijaniu mechanizmów instytucjonalnych mających na celu zwalczanie odchyłań i oszustw związanych z gospodarką nieformalną i pojawianiem się osób fikcyjnie pracujących na własny rachunek, gwarantowaniu godnej pracy oraz powszechnych usług publicznych wysokiej jakości oraz inicjowaniu działań mających na celu rozwijanie potencjału.

2.5.2.2 MOP uznaje rolę GSS, gdyż wartości i zasady, na jakich opierają się jej przedsiębiorstwa, obejmują poszanowanie podstawowych zasad i praw w pracy⁽¹⁰⁾. W tym kontekście GSS wykazała swoją zdolność do rozszerzenia usług ochrony socjalnej na osoby i konsumentów nieobjętych fiskalnymi systemami zabezpieczenia społecznego w celu łatwiejszego skorygowania nierównowagi na rynku pracy i zapewnienia równego traktowania.

2.5.2.3 Istnieje wiele nieformalnych grup osób zatrudnionych na własny rachunek w ramach GSS, które pozbawione są możliwości szkoleń zawodowych, finansowania oraz zdobycia oficjalnego uznania. Istnienie więzi wzajemności i zaufania między drobnymi wytwórcami lub rzemieślnikami może zapoczątkować procesy formalizacji za pośrednictwem przedsiębiorstw GSS zważywszy, że na przykład producenci niezrzeszeni praktycznie nie mają możliwości dostępu do rynku formalnego. Należy wzmocnić udział GSS w zwiększaniu ochrony społecznej za pośrednictwem systemów opieki zdrowotnej zarządzanych wspólnie z beneficjentami. Niezbędne jest wyeliminowanie gospodarki nieformalnej, która może istnieć w ramach samej GSS.

⁽⁷⁾ Jest to zgodne z tym, co zaszyfrowano w stosunku do MŚP w opinii CESE REX/180 (z 15 lutego 2006 r.) w sprawie stosunków UE – Meksyk, Dz.U. C 88 z 11.4.2006, s. 85–93.

⁽⁸⁾ Według danych Komisji Gospodarczej ds. Ameryki Łacińskiej i Karaibów (ang. ECLAC), ponad połowa populacji (350 mln osób) żyje poniżej progu ubóstwa, a 22 mln dzieci musi pracować, by się utrzymać. Jako przykład godny naśladowania należy wymienić działania podejmowane w ostatnich dziesięciu latach przez kolejne rządy Brazylii, w wyniku których milionom osób udało się pokonać skrajne ubóstwo. GSS w Brazylii współpracuje w tym celu w ramach SENAES i strategii jej kierownika prof. Paula Singera, który niedawno stwierdził, że „GSS potrzebuje więcej pieniędzy, więcej rynku i więcej wiedzy.”

⁽⁹⁾ Według mapy gospodarki solidarnej Brazylii istnieje w tym kraju 22 000 przedsiębiorstw, z których jedna trzecia należy do szarej strefy (www.fbes.org.br). Zob. także opinię CESE REX/232 w sprawie stosunków między UE a Ameryką Środkową, Dz.U. C 256 z 27.10.2007, s. 138–143; opinię CESE SOC/250 w sprawie upowszechniania godnej pracy dla wszystkich, Dz.U. C 93 z 27.4.2007, s. 38–41 i dokument roboczy z 12 października 2009 r. w sprawie strategii utrzymywania i tworzenia miejsc pracy, zwłaszcza dla kobiet i ludzi młodych, opracowany przez Europejsko-Latynoamerykańskie Zgromadzenie Parlamentarne.

⁽¹⁰⁾ Dokument roboczy z 2011 r. „Gospodarka społeczna i solidarna: nasza wspólna droga do godnej pracy” <http://socialeconomy.itcilo.org/en/2011-readers>. Stanowił on także dokument źródłowy dla punktu 3.2 niniejszej opinii.

2.5.3 Rozwój lokalny i spójność społeczna

2.5.3.1 Cel dotyczący stworzenia minimalnych parametrów spójności społecznej jest niezbędny dla opracowania każdego planu rozwoju⁽¹¹⁾. Władze lokalne zaczynają zdawać sobie sprawę z tego, jak ważne jest wspieranie przedsiębiorstw GSS w celu rewitalizacji społeczności wiejskich i miejskich. Przedsiębiorstwa te tworzą lokalne miejsca pracy, a wypracowane przez nie nadwyżki krążą w obiegu lokalnym i kumulują się, a następnie inwestowane są w tym samym regionie. W ten sposób zapewniane są podstawowe procesy spójności społecznej, którym towarzyszy lokalna kontrola inwestycji, produktów i usług oraz obieg nadwyżek. Te ostatnie wykorzystywane są w gospodarce lokalnej i regionalnej i zapewniają stabilność gospodarczą.

2.5.3.2 GSS wykazuje, że jest zdolna do tworzenia i rozpowszechniania kultury przedsiębiorczości oraz struktury przedsiębiorstw i łączenia działalności gospodarczej z potrzebami lokalnej produkcji. GSS pobudza procesy rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, rewitalizację upadających obszarów przemysłowych i regenerację zdegradowanych obszarów miejskich, dzięki czemu łagodzi istotną nierównowagę terytorialną. Nie podaje się przy tym za jedynego orędownika rozwoju lokalnego, lecz umożliwia współistnienie różnych modeli rozwoju w zależności od społecznych i gospodarczych potrzeb danego regionu.

2.5.3.3 GSS ułatwia autonomię regionów poprzez uznanie szczególnej roli społeczeństwa obywatelskiego w określaniu modelu rozwoju w omawianej strefie i kontrolowaniu zmian zachodzących w procesach wzrostu i przekształceń strukturalnych. Spółdzielczość rolnicza jest niezbędną częścią owych procesów. Polityka spójności społecznej powinna skupić się na szczeblu lokalnym (wiejskim i miejskim), by zapewnić podstawowe usługi socjalne, infrastrukturę i kształcenie. GSS jest niezbędna dla osiągnięcia tego celu.

2.5.4 Pluralizm i demokracja gospodarcza

2.5.4.1 GSS nie jest marginalnym sektorem, ale instytucjonalnym elementem systemu gospodarczego, który współistnieje z publicznym i prywatnym sektorem kapitałowym. Zapewnia ona pluralizm gospodarczy, który stanowi przeciwagę dla obu wyżej wskazanych sektorów. GSS przyczynia się do zrównoważonego rozwoju, promuje struktury stowarzyszeniowe i zapewnia równość szans poprzez system wspierania edukacji. Jest ona niezbędna dla osiągnięcia stabilności społecznej, trwa-

łego wzrostu gospodarczego, ponownego rozdziału dochodów i wprowadzania alternatywnych scenariuszy gospodarczych.

2.5.4.2 GSS jest także ciągłą lekcją demokracji i postawy obywatelskiej z uwagi na to, że jej funkcjonowanie oparte jest na demokratycznych zasadach i udziale obywateli w podejmowaniu decyzji dotyczących procesów gospodarczych. Buduje ona tkankę społeczną, a jej potencjał w zakresie udanego przyczyniania się do rozwiązywania konfliktów oraz działania na rzecz pokoju i sprawiedliwości społecznej czynią z niej niezbędny element społeczno-gospodarczego systemu w AŁ. Należy wspierać ten potencjał.

3. Międzynarodowa współpraca w zakresie GSS

3.1 Potrzeba współpracy

3.1.1 GSS opiera się na zasadach i praktykach, które są zbieżne zarówno dla UE, jak i dla AŁ. Z tego względu owe wspólne elementy mogą sprzyjać współpracy między oboma regionami, zarówno w ramach rozwoju zrównoważonego, jak i kontaktów handlowych i biznesowych.

3.1.2 EKES podkreśla, jak już czynił przy innych okazjach, że umowy handlowe z krajami AŁ powinny pobudzać rozwój średnich i małych przedsiębiorstw oraz mikroprzedsiębiorstw, a konkretnie GSS⁽¹²⁾.

3.2 Sieci

3.2.1 Sieci tworzone przez podmioty reprezentujące GSS, przedsiębiorstwa społeczne, ośrodki informacji, kwantyfikacji, innowacji oraz kształcenia uniwersyteckiego mogą tworzyć platformy, które przyczyniałyby się do wyeliminowania wskazanych powyżej poważnych braków. UE mogłaby być szczególnie użyteczna w osiągnięciu tych celów, lecz nie należy ukierunkowywać działań wyłącznie na kraje lub regiony o najniższych dochodach, lecz także na kraje wschodzące o średnich dochodach, które potrzebują zwiększyć swoją spójność społeczną i osiągnąć bardziej sprawiedliwy wzrost. Oparcie GSS na solidnych sieciach pomogłoby w określeniu najpilniejszych potrzeb i najsukuteczniejszych projektów oraz sprawiłoby, że współpraca międzynarodowa UE byłaby bardziej selektywna. Działania UE na rzecz tworzenia sieci między AŁ a innymi rozwijającymi się regionami (Afryką, Azją, itd.) mogą mieć bardzo duże znaczenie⁽¹³⁾.

3.3 Współpraca na rzecz rozwoju i wspólny rozwój w ramach GSS

3.3.1 UE mogłaby przystąpić do współpracy poprzez wdrażanie **planów przedsiębiorstw GSS na rzecz zrównoważonego rozwoju**⁽¹⁴⁾, z udziałem zaangażowanych rządów AŁ

⁽¹¹⁾ Spośród wielu różnych dokumentów zob. m.in.: EKES: 6. zjazd zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego UE – AŁ w 2010 r.; dokumenty robocze ECLAC na iberoamerykański szczyt szefów państw i rządów w Santiago w 2007 r.; CESE REX/257 w sprawie stosunków między UE a Brazylią, Dz.U. C 100 z 30.4.2009, s. 93–99; CESE REX/232 w sprawie stosunków między UE a Ameryką Środkową, Dz.U. C 256 z 27.10.2007, s. 138–143. EKES: Układ o stowarzyszeniu między UE a Ameryką Środkową; szczyt UE – Ameryka Łacińska w Guadalajarze. EKES: 4. Zjazd zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego UE – AŁ i Karaibów w 2006 r.; CESE REX/210 w sprawie stosunków między UE a Andyjską Wspólnotą Narodów, Dz.U. C 309 z 16.12.2006, s. 81–90; CESE REX/180 w sprawie stosunków UE – Meksyk, Dz.U. C 88 z 11.4.2006, s. 85–93; CESE REX/135 w sprawie Układu o wolnym handlu Ameryk, Dz.U. C 110 z 30.4.2004, s. 40–54; CESE REX/13, Dz.U. C 169 z 16.6.1999. Szczególnie istotna jest tu opinia CESE REX/152 w sprawie spójności społecznej w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach, Dz.U. C 110 z 30.4.2004, s. 55–71.

⁽¹²⁾ CESE REX/277 w sprawie propagowania aspektów społeczno-gospodarczych w stosunkach między UE a Ameryką Łacińską, Dz.U. C 347 z 18.12.2010, s. 48–54. Zob. także stanowisko EKES-u w sprawie różnych umów handlowych zawieranych z krajami tej strefy.

⁽¹³⁾ W tym kontekście należy uwzględnić rolę Chin na szczeblu globalnym oraz wieloaspektowe znaczenie tego kraju jako podmiotu strategicznych sojuszy. W AŁ istnieją ważne sieci, takie jak RED DEL SUR (MERCOSUR); UNISOL (Brazylia) lub fundusz FIDES (Meksyk).

⁽¹⁴⁾ Związek między GSS a zrównoważeniem środowiskowym jest jedną z jej charakterystycznych cech. W tym kontekście zob. także Rozdział IX dokumentu przytoczonego w przypisie 10. niniejszej opinii, odnoszący się do ekologicznych miejsc pracy. Zob. także Dz.U. C 48 z 15.2.2011, s. 14–20 i Dz.U. C 48 z 15.2.2011, s. 65–71.

i przy współpracy organizacji GSS z obu kontynentów, a także poprzez tworzenie programów wsparcia i pomocy technicznej dla przedsiębiorstw w ramach aktywnej polityki zatrudnienia. W ten sposób obecność UE w AŁ postrzegana będzie szerzej niż tylko w kategorii interesu handlowego.

4. Rok 2012 punktem zwrotnym: Międzynarodowy Rok Spółdzielczości (ogłoszony przez ONZ); 7. zjazd zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego Unii Europejskiej i Ameryki Łacińskiej

4.1 W rezolucji (nr 64/136) przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ ogłoszono **rok 2012 Międzynarodowym Rokiem Spółdzielczości**. Rezolucja zawiera ważne deklaracje,

w których podkreśla się wkład spółdzielczości w rozwój gospodarczy i społeczny na całym świecie oraz zachęca do czynnego wspierania tego ruchu, szczególnie w 2012 r. W niniejszej opinii wyraża się poparcie dla całego tekstu rezolucji i zawartych w nim propozycji.

4.2 Także w roku 2012 odbędzie się **7. zjazd zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego Unii Europejskiej i Ameryki Łacińskiej**. W ramach tego spotkania i jego sesji przygotowawczych zorganizowane zostaną posiedzenia robocze poświęcone treści niniejszej opinii z udziałem przedstawicieli GSS, AŁ oraz UE. Ich celem będzie uzgodnienie wytycznych, które zostaną uwzględnione w dokumencie końcowym.

Bruksela, 22 lutego 2012 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON
